

MINTE, ANIMA SI LITERATURA.

Nr. 15.

MERCURIU, 13. APRILIE

1855.

БЪЦЕТЪРИ.

(Брмаре.)

IV.

De demălt каът ами да сеамь де хаосъа лим-
вистіа дін Ардеал, ши нъ ісвѣтеск декът а ть
перде дитр'зи хаос де гъндірі. Асеміне апота-
ніе нъ ар ої де міраре дн Прінсіпате, знде трен-
тареа попоръзі днтемеіетъ де днделзнгать
време, ши дмпрецізъріле політче аз пѣтѣт
адъче інстїтздіі ши елементе фелізрїте дїш тоате
пърділе, знде едзкареа кз тотъа французь, де
треї-зечї ані дн коаче аз пѣтѣт адъче дн рътъ-
чїре форма ши стїлзл скрііторїлор, прѣкзш едзка-
діа гречеаскъ а неанълі трукът аз лъсат време
недерате; — дар Ардеалъа нъ не поате да тъл-
търїреа історїкь а рътъчїреї сале, ши есте грѣз
де днделес кзш о фамїліе патріархалъ, зшїтъ
днтр'зи сїнгър гънд, sentimentъа непорочїреї
сале, аз ацізис ла комедїа лимвїстїкь де не кзш-
пъа Блажълі! Кз дзрере о маї сїзнет одатъ,
Блажъ аз фост о трїзшъ, знде мълте дїш кїпе-
тенїі пъреа а се лзшта маї мълт нентръ зш сїс-
тем скластїа, декът нентръ дрептърїле неанълі
Ромънеск.

Кънд ши кзш аз ресърїт сїстемеле?... Беакъа
ал 18 аз дат Ардеалїлор дої авторї ромъненгї:
Шїнкаї ши Петръ Маїор. Шїнкаї де ши не ічі-коло
се днчкаркъ кз лїмба, днсъ, dedat кз Хронїкарїї
ромъні, есте ромън дн лїмбъ, дн ідеї, пълъ ши
дн формъ; чеваши дїш тьреада сїмалїтате а
хронїлїлор поастрѣ се реварсъ дн Хронїка Рѣ-
шїлїлор а са:

Петръ Маїор, че трече дн олініа Ардеаленї-
лор днїнтей лзі Шїнкаї, де ши днкъ ромънъ, дар
се зїгъ кз драгосте ла лїмба латїнъ ши лъазъ
ла дескїderea ереї асте позе каре нъ аз продъс
пїчі о карте ромънеаскъ Пїаделе вор аръта маї

вїне чеа че проїш а сїзне декът кзвїнтеле; еатъ
нзш скріе Мірон Косгїн дн Аетонїсіцъа Молдо-
неї: „Днчепътъа дерїлор ачестора ши а неанълі
Молдовенеск ши Мънтенеск, ши дн дерїе бнргъ-
ренгї кз ачест наме де Ромъні, шлъ асгъзі де
знде сжїт венїді днтръ ачесте пърді де нъмжнт,
а скріе мълтъ време ла кзшшпъ аз сгътѣт кз-
цетъа постръ. Съ днчеп остенеала ачеста дншъ
агътеа неакърі де ла дескїлекатъа дерїлор дїнтъ,
де ла Траїан дншзратъа Ръмълі кз кътева сзте
де ані несте шїе трукъте, се спарїе гъндъз. А
лъса саръші нескріе, кз тарѣ оваръ днзндат
неанъа ачеста де о сеамь де скрііторї, есте ішї-
теї дзрере.“ — „Дзшъ мълте солї че трїмісесе
Bordan Vody ла Країа дншешек нентръ соръ-са
Емісѣта, пре каре о аз чернїт, ши възнд къ
нъ вра сьї-о днѣ, аз сокотїт кз аре време се шї
рескшнпнере ршїнеа с. днспре Країа дншеск кз
сшңе невіноват, ши аз днчепът а стрїнѣ оасте.
Че възнд Країа бнргъреск вражъа че днтрасѣ
днтре джшїї, ши сїмңїнд кз Bordan Vody фачѣ
оасте асзїра дншїлор, аз трїміс сол пре Штефан
Телекї са сьї поатъ дншїнах...“ Аста е лїмба
Молдовенескъ дїш ал 17 векъ. Днтре лїмба
ачеста ши лїмба лзі Петръ Маїор ши а лзі
Шїнкаї деосевїреа есте недїсепнїатъ! — Брмашїї
лзі Шїнкаї ши а лзі Петръ Маїор зїкъ: „Дн кон-
тра лзі Стефан дїш Молдавіа се персекътъ
планъ перфїдъ днш партеа лзі Алвертъ ши Вла-
дїславъ; ачела се препара неднчетат сьш пре-
текст де а нрчѣде дн контра Търчїлор. Префек-
тлз Трансїлванїеї Драгашї ши Комїтеле Темїшоар-
реї Іоза кшътаръ ordїне де ла Владїславъ се
сгее парадї спре а днтра дн пърділе Трасалїне
Днчепътъа андлзі Р. 2.50 (Хр. 1497) Ал-
верт провокъ пре Стефан сьшї стрїгъ ошгїае спре
а лъара дн котъне дн контра Търчїлор, на сешї
евангете Кїліа ши четатеа Алъъ. Ачеста де дн-

кьеръ а ѿ парат ла тоате. — Mai denapre. — „Смѣтана мѣдземѣт къ денътъчизнеа че адъсесе диверсе даръри, къ оноаре реститъзи даръриле, промитънд цереѣ паче ши Молдовенилор амичидие. Дн аул Р. 2258 (Хр. 1505) Богдан педѣ де ла Александръ, рецелѣ Полониеѣ, пре соръса Елиза де содѣе, днсъ тѣма Реѣиъ прѣкъм ши Принѣипеса рекъзаръ късьторѣа, ѿинд къ Богдан ера лъскѣ дар Реѣина пѣ маѣтрѣи мѣлт ши мѣри.*) Агънѣ Богдан каре штеѣа къ ачеаста ѿсъ къвса принѣипаль де ѣ се рекъзаръ тѣма Принѣипесеѣ, реднпоѣ педѣчизнеа дн аул ал доѣле, днсъ къпътънд респонсъ негативъ, иррѣнсе дн Покъдѣа ши окъпъ чегъдѣле“. Трей томъри де асемѣне!!! Лать към се скрѣе исторѣа, адѣкъ о карте де днвъцътърѣ пентрѣ чеѣ лѣпсѣи де днвъцътърѣ, пентрѣ чеѣ че аз невоѣе де а днделѣеѣ ѿптеле стрѣмошилор! Кът пентрѣ ромъниѣ чеѣ днвъдѣдѣ авѣт днкъ чеѣа маѣ ѿрѣмос: „Деѣинѣизнеа е свѣстѣтѣизнеа черторѣ десѣмпъчизни карактерѣстиче дн локъл сѣмплеѣ денъспѣри а знѣи ѿѣекъъ саз а знѣи ѿптеъ. Агтенѣизнеа е актѣа прин каре апликътъмъ къ воѣнцъ ши къ адъпъръчизне зпа дѣн ѿкълътъдѣле поастрѣ чеѣе днтелекътъале спре зп ѿѣекъъ дѣтерминатъ. Дакъ апликъчизнеа е днтерѣнъ, атънче ворѣеѣ агтенѣизне се свѣстѣтѣизне ворѣа реѣлекѣизне. Агтенѣизнеа реълтъ дѣн о днтервенѣизне енерѣиъ а воѣнѣеѣ дн лъкрѣеа днтелеѣенѣеѣ.“ Не-адъчет амѣнте къ зп ом къ снѣрѣт днѣи черчѣта пѣ зп ал сѣз непот дѣкърѣнд сосѣт дѣн сръпнътате: Хеѣ . . ѿтъѣа мѣх, епънѣми: днвърѣтѣа към се къамъ ѿранѣзѣште? . . Днвърѣтѣиѣон, рѣспонсе непотъл. Ромънеште, днвърѣтѣа се къамъ ѿгъзи днвърѣтъчизне.

Петрѣ Маѣор зѣче: „Чѣне вра сѣ черчѣ днчѣпътъл лѣмѣеѣ ромънештѣ, дѣ еѣте де лѣпсъ маѣ днпѣнте се айъ къпоскъте днгъшпѣрѣле лѣмѣеѣ лѣтинештѣ.“**) Ъченѣиѣи лѣи Петрѣ Маѣор аз рѣтълѣтъчѣт къвѣнтеле даскълѣлѣи; ѿвѣдѣдѣи дн кърѣдѣле лѣтѣне, колъѣл ѣѣмпѣзѣилор лѣ-аз аскъне лѣтѣеа; еѣ с'аз зѣмит ши с'аз днпетрѣт дн ѿпѣстѣиче

*) (Bezi къпѣтѣлѣа ѿранѣзѣ а Домпълѣи: de la Palisse.

Monsieur de la Palisse est mort,
Mort de maladie.

Un quart d'heure avant sa mort
Il était encore en vie!

**) Иѣсторѣа пентрѣ днчѣпътъл Ромънилор. И М. Бѣда. 1834.

теорѣи, с'аз зѣгат ла матерѣалѣл зѣдѣреѣ дн лок де а днвърѣдѣиѣа армонѣа лѣнѣилор, аз днвъцъат лѣмѣа днтрѣ ѿ днкънѣзѣре рѣтроспѣктѣвъ дн лок де а о днвъдѣа ла ѣсворѣа еѣ адевърат, ла скоала трѣнѣилор, а невоѣилор ши а ѣсторѣеѣ неамълѣи. Дн Принѣипате сѣстѣмѣле, дн лънѣтъ къ лѣтѣна, къ мѣшкъареа пѣлѣкъ, къ грѣжѣле полѣгѣиче, къ крѣтѣѣа, къ деспрѣдѣзѣреа а зпор дѣн скрѣиторѣи ѣтѣдѣи, свѣтсе а ѿ ѣзѣдекате не театрѣ, с'аз десѣкъкът ши сѣ десѣкъкъ дѣн зѣ дн зѣ, рѣтѣнѣнд дѣн еѣе пѣмаѣ о днлеснѣре пентрѣ днпѣлѣжѣтѣнѣреа къвѣнтѣлор де лѣпсъ. Адевъратъѣа снѣрѣт а дѣштѣнтърѣеѣ Ромънѣстѣлѣи аз авѣт ши арѣ къвѣлѣ сѣз дн Принѣипате, зѣде еѣментѣле стрѣпѣне с'аз рос ши аз сѣлѣжѣт а не днтрѣи. Цѣнерѣадѣа трѣкътъ, де ши лѣгъпѣтъ дн дндоѣта днрѣзѣрѣе грѣчѣаскъ ши а лѣтерѣтѣрѣеѣ ѿранѣзѣе дѣн ал 18-леа веак, не-аз лъсат днсъ пѣрѣне ѿрѣмоасѣ ромънештѣ; цѣнерѣадѣа де ѿадъ се лънѣтъ днкъ дн хаѣсѣл сѣстѣмѣлор, дар хаѣсѣл ва ѿ днвѣне пѣпъ дн сѣжрѣшѣт. Аѿаръ де кърѣдѣи грѣле де дѣсѣртѣаѣи ши де аргѣментѣе. Арѣалѣл пѣ аз дат Ромънѣеѣ пѣпъ акъм о сѣнъгърѣ карте де днкънѣзѣре ши каре сѣ рѣсѣватъ ѣнѣмѣле.

Де ачеѣа сокотѣм къ лѣтерѣтѣра ромънъ се дншпѣрте асгъзи дн докъ сколѣ: зпа че днѣи арѣ къвѣлѣ дн Ъкърѣштѣи, зѣде се кълѣтѣвъ къ ентѣсѣаст тоате сѣстѣмѣле дн орѣ че ѣнѣет дѣскордант се сѣжрѣнешкъ, дн ѣзне, ѣо, днѣт, etc.; ал доѣлеа че с'ар пѣте пѣтѣи еѣлекѣтѣкъ, арѣ маѣ мѣлѣдѣи партизѣни дн Молдова; ачеаста еѣте скоала ѣелор че дорѣскъ маѣ днпѣнте де тоате а сѣрѣе пентрѣ Ромънѣи ши ромънеште, ши а ѿѣе о лѣтерѣтѣрѣе пѣмаѣ дѣн вѣѣеѣе поастрѣ, ѣар пѣ дѣн лѣмѣа ѿранѣзѣилор, а Италѣенѣилор, ши а жаргонълѣи пѣднѣелѣс дѣн Арѣеал. Нѣпътънд къреде къ ачѣст жаргон ва пѣтѣ днвѣнѣе вѣре ѿдатъ вѣстѣта дѣрепъгъ ѣзѣдекатъ а Ромънѣлѣи, нѣпътънд къреде къ копѣи Ромънилор вор аѣѣнѣе а пѣ се днделѣеѣе къ пѣрѣнѣдѣи лор, нѣпътънд днкънѣзѣ къ грамѣтѣичѣле вор ѿ маѣ тѣрѣи де кът веакърѣле, къ сѣстѣмѣле вор пѣтѣе доѣдѣи пѣтѣра, пѣтѣм се пѣ не днгрѣжѣм де а веѣеа днтрѣнарѣа а зпор дѣн сѣстѣмѣле Арѣелѣне дн скоалѣле поастрѣ. Ва трѣче ши Арѣелѣнѣстѣлѣа към аз трѣкът мѣлте алѣо сѣстѣме днкълѣчѣте, ши ва рѣшънѣе пѣмаѣ Ромънѣстѣлѣа! къчѣ лѣмѣеѣе каре сѣ днделѣеѣе пѣмаѣ прин тѣнар сѣлѣт лѣмѣеѣе шоарѣе, ши Ромънѣи сѣлѣт днкъ пѣлѣи де вѣѣадъ!

(Ва зѣрма.)

пост, центръ джлеснїреа джвѣцѣтзрей цѣнїлор
націоналі, че н'ар avea de аѣне шїжлоаче джтрѣ
ачеаста. Пре лѣнгѣ енсперателе маї сѣс фоло-
сѣри, асѣ тѣсѣрѣ аре тот-одатѣ шї о алѣ сеп-
налїгате маї джтїнесѣ.

ФАНАРІОТЪЛЪ ШІ ДАРЕА.

„Еар' попорѣлз тотѣ стрїга:
Domnule, Мѣриа та,
Кѣ пѣхарѣлз дждесеште,
Дар' кѣ вїрѣлз маї рѣреште!“

Кѣнтѣкѣ поплзаре.

Зрѣеа Bizantinъ, веке, репѣмїтѣ,
Аре злз сѣзѣрѣлз, чѣлз нѣтескѣ Фанарѣ; —
Inima ромѣлз, кѣтѣ de имперїтѣ,
Avzindz d'ачеаста, пѣнїде кѣ апарѣ.

Кѣте реле'н деарѣ, тотѣ d'аїчї ешїрѣ,
Кѣцї вѣрѣвѣцї кѣ нѣте, кѣцї ромѣнї ерої,
Тоцї прїн карнефїчїї дїн Фанарѣ перїрѣ,
Din есѣлз кѣїлз de інтрїчї, врїше шї невої!

А пердѣтѣ Bizantinълз векеа са domnїлз: —
Кѣцїва гречї de фрѣнте тотѣ їнесѣ-аз скѣшатѣ,
Карїї маї не зрѣтѣ на шї-о колонїлз,
Дн Фанарѣлз зрѣеї тоцї с'аз ашезатѣ.

Пѣлїтѣ есѣте-ачеаста, каре н'о сѣнїне
Нїчї ardoreа вереї, нїчї алз їернеї цѣрѣ;
Арѣтѣ конгопїтѣ дїн дамаскѣрї вѣне,
Каре нѣ сѣ'нѣрѣнїце, нїчї тѣїндз дн фѣрѣ.

Din сепѣнїца-ачеаста нї се стрїлѣлїгарѣ
Прїнчїпїї лѣ тропѣлз Moldo-ромѣлескѣ; —
Шї еї, ка сѣ н'аїлз вїеадѣ-амарѣ,
Адѣчеа кѣ сїне статѣ джтрѣгѣ греческѣ.

База прїнчїаре, глорїа domneаскѣ
С'а вѣндѣтѣ на терчеа, тѣлте зѣчї de ані
лѣ фанарїоцїї дїн деара тѣрчеаскѣ,
Карї ера дн старе, сѣ деа маї тѣлцї ванї.

Грїдеа лорѣ de фрѣнте ера преафїреште,
Кѣтѣ сѣ стѣркѣ деара прїн злз пов трївѣтѣ,
Кѣчї avea сѣ'шпарѣцѣ вїнїтѣлз фрѣдѣште
Кѣ чеї че dedzрѣ ванїї лѣ'нченѣтѣ.

Попѣлзлз adese да пѣлнебѣре-амарѣ:
„Domnule сѣ алнїде несеѣ маї не гречї,
Сѣ редскѣ-одатѣ дѣрїле прїн деарѣ!“
Пѣлндѣреа лѣї дн сѣлз кѣдеа дн тѣнї сѣчї.

Зрѣлз dїn ачештїа фѣсе маї вѣ мїнте; —
Ка сѣ нѣ денїлз шї елз стрїнгѣратѣ,
Кѣтѣ се джтѣшїлзасе алтїї маї нѣнїте,
Adoptѣ максїма demнѣ d'аллї сѣатѣ:

Трѣмїтеа клїенцїї, сѣ еасѣ 'н афѣрѣ,
Кѣндз нѣвеа в'о dare, каре н'а маї фѣсѣтѣ,
Шї сѣ черчетѣгѣ деалнїгѣлз прїн деарѣ,
Че ворѣеште плѣвеа, попѣлзлз чѣлз простѣ?

Плѣвеа е сїнчѣрѣ, еа кѣ тїлз кѣ тарѣ
Да, с'азѣ лѣтеа, кѣї трївѣтѣлз грѣс; —
Прїченѣндз тїранѣлз, нѣвеа повѣ dare,
Шї трѣмїтеа еарѣшїї с'а аскѣлатѣ мерѣс.

Се 'нторчеа сїнонїї кѣ штїрї нѣ преа вѣне
Арѣгѣндз, кѣ вѣлгѣлз есѣте тѣрѣратѣ,
Стрїгѣ шї джжѣрѣ de контрївѣчїане,
Шї кѣ'н тѣлте локѣрї с' афѣлз рескѣлатѣ-

„Пѣнѣцї джкѣ-о dare, шї ведѣцї че сѣлз
Прїн попорѣ лѣ деарѣ, терѣнѣцї — нїнѣре еї!“
Репортѣ клїенцїї фатѣ фѣрте вѣлз,
Кѣ ромѣнїї сѣлѣтѣ, тѣлнѣлз, вѣлз кѣ-аї сѣї.

„Аста нѣ ́ вѣлз,“ респѣндеа тїранѣлз,
Джчѣтацї кѣ dareа, кѣ de нѣ', сѣ стрїкатѣ; —
„Deакѣ нѣ маї сїмте повара деарѣлз,
„Сѣ штїцї, кѣї дн старе de omz десператѣ.“

Отѣлз фїїндз морѣндз, de'аїї сїмте дѣрѣреа,
Джкѣ е сїеранѣцѣ d'ace вїндека; —
Еар' деакѣ dїn конгрѣ, а пердѣтѣ потерѣеа,
Дн кѣтѣ нѣ'лз маї дѣре, грѣс се ва скѣла.
Ерѣмїтѣлз dїn Карпадї.